

Αθήνα, 14.9.2011
Α. Π. 25/14.9.11
Τηλ. επικοινωνίας: 210-7289703

Προς κο Μαρίνο Σκανδάμη
Ειδικό Γραμματέα Υπουργείου Δικαιοσύνης,
Διαφάνειας και Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων

Θέμα: Επίσκεψη Συνηγόρου του Πολίτη στη Φυλακή της Κορίνθου για τη διαπίστωση της καταλληλότητάς της σχετικά με την προοπτική μετατροπής της σε κατάστημα κράτησης ανηλίκων 15-18 ετών.

Αξιότιμε Κύριε Σκανδάμη,

Σε συνέχεια της επικοινωνίας μας και των εκθέσεων που σας έχουμε υποβάλει σχετικά με τις συνθήκες κράτησης στο Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Νέων Αυλώνα, ειδικότερα δε στο πλαίσιο της διερεύνησης της προτεινόμενης δημιουργίας ξεχωριστού και ειδικά διαμορφωμένου χώρου για την κράτηση ανηλίκων κάτω των 18 χρόνων, κλιμάκιο του Συνηγόρου του Πολίτη, αποτελούμενο από τον Βοηθό Συνηγόρο για τα Δικαιώματα του Παιδιού Γ. Μόσχο και τις ειδικές επιστήμονες Μ. Πούλου και Α. Μοσχοπούλου, επισκέφτηκε στις 21-7-2011, ύστερα από πρότασή σας, το κατάστημα κράτησης Κορίνθου. Στόχος μας ήταν να διαπιστώσουμε αν ο χώρος αυτός είναι κατάλληλος για να διαμορφωθεί ως κατάστημα κράτησης ανηλίκων.

Κατ' αρχάς επισημαίνουμε ότι κατά την άποψη του Συνηγόρου του Πολίτη, η μεταχείριση των ανηλίκων παραβατών πρέπει να εμμένει στην παιδαγωγική αντιμετώπισή τους με την υλοποίηση εξωιδρυματικών μέτρων σε καθεστώς ελευθερίας, ενώ ο ποινικός σφραγισμός να αποτελεί το έσχατο μέτρο για αυτούς. Οι ανήλικοι που έρχονται σε ρήξη με το νόμο, χρειάζονται κατ' εξοχήν στήριξη και ευκαιρίες στην κατεύθυνση της εκπαίδευσης, της θεραπείας –όπου αυτό είναι αναγκαίο- και της κοινωνικής συμμετοχής. Οι παραπάνω θέσεις του Συνηγόρου του Πολίτη, με την ιδιότητά του ως Συνηγόρου του Παιδιού, έχουν διατυπωθεί κατ' επανάληψη και περιλαμβάνονται στην πρόταση που έχει πρόσφατα υποβάλει προς το ΚΕΣΑΘΕΑ, σχετικά με τη λειτουργία ξενώνων αυξημένης φροντίδας για εφήβους με παραβατική συμπεριφορά ή προβλήματα κοινωνικής προσαρμογής.

Για τους ανηλικούς στους οποίους επιβάλλεται ποινή στερητική της ελευθερίας, ο Συνηγόρος του Παιδιού εκτιμά, σύμφωνα και με τις διεθνώς κρατούσες επιστημονικές αντιλήψεις, ότι το περιβάλλον και οι συνθήκες έκτισης της ποινής τους δεν πρέπει να έχουν τιμωρητικό χαρακτήρα. Αντίθετα, πρέπει να ανταποκρίνονται στις ανάγκες της ηλικίας τους και να διαπνέονται από τις αρχές της υποστήριξης και της παροχής ευκαιριών εκπαίδευσης, επικοινωνίας, έκφρασης, δημιουργικής αξιοποίησης του ελεύθερου χρόνου και προετοιμασίας για την κοινωνική επανένταξη.

Επομένως, η πρόταση για τη δημιουργία ξεχωριστού και ειδικά διαμορφωμένου χώρου για την κράτηση ανηλίκων κάτω των 18 ετών, δεν αφορά μόνο την χωροταξική τους απομόνωση από τους υπόλοιπους νεαρούς ενήλικες κρατούμενους, αλλά και την ποιοτική διαφοροποίηση των συνθηκών κράτησής τους. Παράλληλα εξάλλου με τη λειτουργία ενός καταστήματος κράτησης για ανηλίκους θα πρέπει να υπάρξει ενίσχυση των εναλλακτικών του εγκλεισμού μέτρων, όπως και των υπηρεσιών υποστήριξης των αποφυλακισμένων εφήβων και μετεφήβων, ιδίως δε της υφ' όρον απόλυσης αυτών. Με δεδομένο ότι η επιβολή και έκτιση στερητικών της ελευθερίας ποινών θα πρέπει να είναι το ύστατο μέτρο και στην πράξη να αφορά ένα μικρό αριθμό ανηλίκων και για ένα περιορισμένο χρονικό διάστημα, κατά το οποίο θα προετοιμάζονται για την επανένταξη, διατυπώνουμε στη συνέχεια τις παρατηρήσεις μας, σχετικά με την κατάσταση του καταστήματος της Κορίνθου και την ενδεχόμενη προοπτική μετατροπής του σε κατάστημα κράτησης ανηλίκων κάτω των 18 ετών:

1) Εγκαταστάσεις

Αν και η χωρητικότητα του συγκεκριμένου σωφρονιστικού καταστήματος ανέρχεται, σύμφωνα με τις σχετικές πληροφορίες που μας παρείχε η διοίκηση αυτού, σε 60 κρατούμενους, σήμερα κρατούνται 90, κατάδικοι και υπόδικοι. Το γνωστό φαινόμενο του υπερπληθυσμού των ελληνικών φυλακών συναντάται και εδώ καθιστώντας τόσο τη διαβίωση των κρατούμενων όσο και τις συνθήκες εργασίας του προσωπικού ανυπόφορες. Ειδικά ο συνωστισμός των κρατούμενων στους δύο θαλάμους που επισκεφθήκαμε, είναι τέτοιος που κατά την άποψή μας προσεγγίζει την έννοια της απάνθρωπης μεταχείρισης του άρθρου 3 της ΕΣΔΑ. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι μικρό τμήμα του καταστήματος λειτουργεί ως Στρατιωτική Φυλακή, όπου σήμερα κρατούνται 4 άτομα.

Το κτίριο περιλαμβάνει, εκτός από τα γραφεία της Διοίκησης, μία πτέρυγα με 10 κελιά, μία με 2 θαλάμους, 3 προαύλια, εκ των οποίων το ένα μεγάλο και δύο μικρότερα, καθώς και βοηθητικούς χώρους (κυλικείο, μία μικρή κουζίνα για τους κρατούμενους της στρατιωτικής φυλακής, εστιατόριο, μαγειρείο, πλυντήρια κ.λπ.).

2) Προσωπικό

Το προσωπικό αποτελείται από 24 άτομα, συνυπολογιζόμενης της γραμματείας, και 19 εξωτερικούς φρουρούς. Στο κατάστημα διορίστηκε πρόσφατα ένας κοινωνικός λειτουργός, ο οποίος διαθέτει και πτυχίο ψυχολόγου. Κατά το χρόνο της επίσκεψης εκκρεμούσε η κάλυψη της οργανικής θέσης του ιατρού, ο οποίος, όπως μας αναφέρθηκε, θα απασχολείται σε καθημερινή βάση στο κατάστημα. Σήμερα, όταν προκύπτει ανάγκη ιατρικής περίθαλψης, οι κρατούμενοι μεταφέρονται στο Νοσοκομείο Κορίνθου. Δεν πραγματοποιούνται συστηματικές επισκέψεις του Εισαγγελέα παρά μόνο όταν παρουσιασθεί ανάγκη.

Το προσωπικό της Φυλακής δίδεται θετικά στη μετατροπή του καταστήματος σε Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Ανηλίκων. Διατύπωσαν μάλιστα και συγκεκριμένες προτάσεις προς το Συνήγορο του Παιδιού, για τη βέλτιστη, κατά την εκτίμησή τους, αξιοποίηση του χώρου.

3) Εκτιμήσεις Συνηγόρου του Πολίτη

Ο Συνηγός του Πολίτη εκτιμά ως θετικό το γεγονός ότι το κατάστημα είναι μικρής χωρητικότητας, με το σκεπτικό ότι σε συνδυασμό με το μικρό αριθμό ανήλικων κρατουμένων θα επιτρέψει την αξιοπρεπή διαβίωση των τελευταίων με τη δημιουργία σχέσεων τόσο μεταξύ τους όσο και με το προσωπικό, περιορίζοντας τις όποιες εντάσεις.

Ωστόσο, για να μπορέσει πράγματι το συγκεκριμένο Κατάστημα να μετατραπεί σε Ειδικό Κατάστημα Κράτησης Ανηλίκων, θα πρέπει αφενός να γίνουν σημαντικές παρεμβάσεις και αλλαγές στη χρήση των χώρων, αφετέρου ο συνολικός αριθμός των ανήλικων κρατουμένων να παραμείνει σε πλαίσια που επιτρέπουν την ανάπτυξη εκπαιδευτικών, επιμορφωτικών και ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων σε αυτό.

Ειδικότερα, κατά την εκτίμησή μας για να ανταποκριθεί το Κατάστημα στις βασικές ανάγκες των ανήλικων κρατουμένων (15-18 ετών) είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη τα παρακάτω:

α) Οι εγκαταστάσεις θα πρέπει να αξιοποιηθούν αποκλειστικά για τους ανηλίκους. Οι χώροι είναι σε τέτοιο βαθμό περιορισμένοι που δεν επιτρέπουν την παραμονή σε αυτούς και ενηλίκων. Με τον τρόπο αυτό εκτιμάται καταρχάς ότι θα καλυφθούν με αξιοπρεπή τρόπο οι ανάγκες στέγασης, χωρίς δηλαδή να υπάρχει συνωστισμός. Παράλληλα, θα είναι εφικτό να διαμορφωθούν και να εξοπλιστούν τόσο τα κελιά, προκειμένου να καταστούν κατάλληλα και φιλικά για τη διαμονή παιδιών, όσο και οι θάλαμοι για να λειτουργήσουν ως χώροι για την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία των ανηλίκων (προσθήκη χρώματος στις κτιριακές εγκαταστάσεις, έπιπλα σε καλή κατάσταση που να διασφαλίζουν μια στοιχειώδη άνεση κ.λπ.).

β) Θα πρέπει να δημιουργηθούν επαρκείς χώροι για την εκπαίδευση, επιμόρφωση και δημιουργική απασχόληση των εφήβων κρατουμένων. Ο προτεινόμενος από τη διεύθυνση χώρος του εστιατορίου δεν είναι κατάλληλος κατά την άποψή μας για λειτουργία του ως «σχολείου». Είναι μικρός και ανεπαρκής για την εκπαίδευση των ανηλίκων, δεδομένου ότι θα πρέπει να δίνεται δυνατότητα σε όλους τους κρατουμένους να εντάσσονται σε εκπαιδευτικές δραστηριότητες, οι οποίες μπορεί να είναι διαφορετικές για ομάδες ανηλίκων, ανάλογα με τις ανάγκες τους (π.χ. μαθητές που φοιτούν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και θα πρέπει να υποστηριχθούν στην ολοκλήρωση των σπουδών τους, και άλλοι αναλφάβητοι ή αλλοδαποί και δεν γνωρίζουν καθόλου ελληνικά, οι οποίοι θα πρέπει να εκπαιδεύονται με διαφορετικές μεθόδους και περιεχόμενο σπουδών). Επίσης θα πρέπει να λειτουργήσουν προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης, στα οποία θα συμμετέχει μικρός αριθμός εφήβων. Από αυτή την άποψη, κρίνεται απαραίτητο να υπάρχουν τουλάχιστον δύο μεγάλες, ειδικά διαμορφωμένες αίθουσες εκπαίδευσης, οι οποίες θα λειτουργούν εναλλακτικά και ως χώροι επιμόρφωσης, αναγνωστήριο / βιβλιοθήκη ή χώροι ελεύθερης δημιουργικής απασχόλησης. Σήμερα θα μπορούσαν προς το σκοπό αυτό να αξιοποιηθούν οι υπάρχοντες θάλαμοι.

γ) Στοιχειώδης για τους νέους και ιδίως τους ανηλίκους είναι η ανάγκη ψυχαγωγίας και άθλησης. Για το σκοπό αυτό απαιτείται να διαμορφωθούν, όπως αναφέρθηκε ήδη, κατάλληλοι, κοινοί εσωτερικοί και εξωτερικοί χώροι, με εξοπλισμό (τηλεόραση, ηλεκτρονικούς υπολογιστές, παιχνίδια, όργανα γυμναστικής, τραπέζια

πινγκ-πονγκ κ.α.), με τους περιορισμούς βέβαια που επιβάλλονται για λόγους ασφάλειας. Οι προαύλιοι χώροι του προτεινόμενου Καταστήματος θα πρέπει να εμπλουτισθούν με πράσινο, με τη φροντίδα του οποίου θα μπορούσαν να απασχοληθούν ευχάριστα τα παιδιά και ένας εξ αυτών να διαμορφωθεί κατάλληλα για κάποιο προσφιλές άθλημα (βλ. και προσπάθειες της Διεύθυνσης του ΕΚΚΝ Αυλώνα για δημιουργία γηπέδου 5Χ5, καθώς και σκέψεις για μαθήματα πινγκ-πονγκ από την Ομοσπονδία του Αθλήματος στο ίδιο κατάστημα). Θεωρούμε σημαντικό να διαμορφωθούν κάποιοι χώροι ως κήποι, με δέντρα και πιθανόν καλλιέργειες, καθώς στην παρούσα μορφή της φυλακής οι κρατούμενοι δεν έχουν καμία επαφή με τη φύση, κάτι που θεωρείται καταπραϋντικό, ιδίως για εφήβους κρατουμένους.

δ) Παράλληλα θα πρέπει να υπάρξει πρόνοια για την σύνδεση του καταστήματος με τα παρακείμενα δημόσια σχολεία, ώστε να μπορούν να διατεθούν σε αυτό εκπαιδευτικοί για την πραγματοποίηση των μαθημάτων και την υποστήριξη της φοίτησης των κρατούμενων ανηλίκων. Επίσης συνεργασία μπορεί να γίνει με δημόσιους και μη κυβερνητικούς οργανισμούς, για τη διάθεση εκπαιδευτικών και εμπυχωτών που θα υποστηρίξουν την κοινωνικοποίηση και τη δημιουργική απασχόληση των ανηλίκων, ώστε να μειώνονται κατά το δυνατό οι αρνητικές επιπτώσεις της κράτησης στην πνευματική και ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη. Στο πλαίσιο αυτό θεωρείται σκόπιμη η απασχόληση συμβούλου εκπαίδευσης και επαγγελματικού προσανατολισμού, γυμναστή και εμπυχωτών ειδικών πολιτιστικών δραστηριοτήτων (λ.χ. θεατρικό εργαστήρι, μουσικές δραστηριότητες κ.ά.).

ε) Η παρουσία ιατρού και νοσηλευτικού προσωπικού κρίνεται επιβεβλημένη. Θα πρέπει να προβλεφθεί η λειτουργία προγραμμάτων θεραπευτικού χαρακτήρα για εφήβους – χρήστες ουσιών. Σημαντικός είναι ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού και του ψυχολόγου, για την υποστήριξη των ανηλίκων κρατουμένων και την προώθηση του στόχου της συμβουλευτικής και της ομαλής (επαν)ένταξής τους, μετά την έκτιση της ποινής. Η ευάλωτη μάλιστα ηλικία του παιδιού δημιουργεί αυξημένες ανάγκες εξατομικευμένης και συστηματικής μεταχείρισης για την επίτευξη θετικών στόχων, γεγονός που καθιστά σκόπιμη την απασχόληση περισσότερων του ενός επαγγελματιών.

στ) Απαραίτητη θεωρούμε και την κατάλληλη επιμόρφωση του προσωπικού του Καταστήματος, το οποίο είναι μέχρι σήμερα υπεύθυνο για ενήλικους κρατουμένους, ώστε να υπάρξει η αναγκαία ευαισθητοποίηση και ενημέρωση, ως προς τις ιδιαίτερες ανάγκες και τους δέοντες χειρισμούς σε σχέση με τα παιδιά. Κατά την άποψή μας θα πρέπει να δημιουργηθεί επί πλέον ένα σύστημα εποπτείας προσωπικού, που να διασφαλίζει ότι οι σωφρονιστικοί υπάλληλοι θα υιοθετούν τις κατάλληλες παιδαγωγικές προσεγγίσεις και δεν θα προσφεύγουν σε μη αποδεκτές πρακτικές.

ζ) Θεωρούμε τέλος ότι η προοπτική δημιουργίας νέου ειδικού καταστήματος κράτησης για τους κρατούμενους ηλικίας 15-18, θα πρέπει να συνδυαστεί με την εκπόνηση νέου κανονισμού λειτουργίας του καταστήματος αυτού, που να διασφαλίζει τις αναγκαίες ειδικές συνθήκες λειτουργίας και την άσκηση των δικαιωμάτων των κρατουμένων σε αυτό, με στόχο την ουσιαστική επιδίωξη της ομαλής κοινωνικής επανένταξής τους. Όπως είναι κατανοητό, η μετατροπή μιας φυλακής ενηλίκων σε χώρο κράτησης ανηλίκων συνεπάγεται σημαντικές αλλαγές, οι οποίες θα πρέπει να κατοχυρώνονται στο πλαίσιο του κανονισμού του καταστήματος,

Καταλήγοντας, και συνοψίζοντας τις παραπάνω παρατηρήσεις μας, σας επισημαίνουμε ότι ο Συνήγορος του Πολίτη επικροτεί το ενδιαφέρον σας για τη μετακίνηση των ανήλικων κρατουμένων (κάτω των 18 ετών) σε ξεχωριστό χώρο κράτησης από τους νεαρούς ενήλικες και τονίζει την αναγκαιότητα του διαχωρισμού. Λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιαίτερα δυσμενείς τρέχουσες οικονομικές συγκυρίες, θεωρεί ότι η μετατροπή της φυλακής Κορίνθου σε κατάστημα κράτησης ανηλικών μπορεί να πραγματοποιηθεί εφόσον διασφαλισθούν ως ελάχιστες αναγκαίες προϋποθέσεις:

α) η λειτουργία του καταστήματος αποκλειστικά για ανήλικους κρατουμένους και με μέγιστο αριθμό κρατουμένων τους 40,

β) η διασφάλιση των συνθηκών για την πολύπλευρη οργάνωση της εκπαίδευσης και γενικότερα της δημιουργικής απασχόλησής τους,

γ) η οργάνωση του εμπλεκόμενου ανθρώπινου δυναμικού (υπαλλήλων και λοιπών εξωτερικών συνεργατών) και η διαμόρφωση όλων των χώρων του καταστήματος, σύμφωνα με τις γενικές αρχές σεβασμού και προστασίας των δικαιωμάτων των ανηλικών, με στόχο τη συνολικότερη υποστήριξη και προετοιμασία της επιτυχούς κοινωνικής τους επανένταξης.

Την ευθύνη της λήψης της απόφασης όπως και του προσδιορισμού των προδιαγραφών, βάσει των οποίων θα γίνει μια τέτοια ενέργεια, έχει προφανώς το Υπουργείο σας. Εμείς, από τη σκοπιά του θεσμικού μας ρόλου, επιθυμούμε να επισημάνουμε την ανάγκη μια τέτοια απόφαση να βασιστεί στην προσεκτική εξέταση όλων των παραμέτρων που μπορούν να επηρεάσουν την υλοποίηση του εγχειρήματος για την κατοχύρωση των δικαιωμάτων και προς το συμφέρον των ανηλικών (Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, ν.2101/92 άρθρο 3), στους οποίους επιβάλλονται στερητικές της ελευθερίας ποινές.

Με τιμή,

Γιώργος Μόσχος
Βοηθός Συνήγορος του Πολίτη
για τα Δικαιώματα του Παιδιού